

สัมฤทธิ์ผลในการศึกษาดูงานศูนย์เรียนรู้เศรษฐกิจพอเพียง มหาชีวาลัยอีสาน
การแพทย์ทางเลือกในประเทศไทย และศูนย์เตรียมความพร้อมป้องกัน
ภัยพิบัติแห่งเอเชีย ของนักศึกษาระดับปริญญาตรี สาขาวิชาภาวะผู้นำและนวัตกรรมจัดการสุขภาพ ปีที่ 1
ภาคเรียนที่ 2 ปีการศึกษา 2556 วิทยาลัยบัณฑิตเอเชีย

นฤมล สีนสุพรรณ* ประยงค์ เต็มชวาลา* อาทิตย์ ฉัตรชัยพลรัตน์* วิภา อิศรางกูร ณ อยุธยา*
รัชณีบุล เศรษฐภูมิรินทร์* กุหลาบ บุริสาร* ฉัตรพงศ์ พิระวาราสีทธิ* ฐานิกา บุชมงคล*
สุจิตตา ชำนาญ** นักศึกษาปริญญาโท สาธารณสุขศาสตรมหาบัณฑิต ปีที่ 1***

บทคัดย่อ

การศึกษาค้นคว้าครั้งนี้ใช้วิธีวิจัยเชิงคุณภาพโดยมีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษา 1. วิถีชีวิตของบุคคล นโยบายการพัฒนาเศรษฐกิจของรัฐ ความล้มเหลว การเรียนรู้ การปรับตัว ที่สามารถพึ่งตนเองได้และเป็นแหล่งเรียนรู้เศรษฐกิจพอเพียงสำหรับประชาชน 2. ความหลากหลายของนวัตกรรมจัดการสุขภาพ 3. แนวคิดและแบบอย่างในการดำเนินชีวิตและการทำงานในฐานะผู้นำนวัตกรรมจัดการสุขภาพ ใช้วิธีเก็บข้อมูลโดย ลงภาคสนาม ฟังบรรยาย สัมภาษณ์เชิงลึก ชักถาม สังเกตแบบมีส่วนร่วมและไม่มีส่วนร่วม คณะที่วิจัย ประกอบด้วย อาจารย์ 8 คน นักศึกษาหลักสูตรสาธารณสุขศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาภาวะผู้นำและนวัตกรรมจัดการสุขภาพ 15 คน และผู้ช่วยนักวิจัย 1 คน ใช้เวลา 3 วัน ศึกษาดูงาน 8 แห่ง ดังนี้ 1. ศูนย์เรียนรู้เศรษฐกิจพอเพียง มหาชีวาลัยอีสานของพ่อคำเตื่อง ภาษี และครูบาสุทธินันท์ ปรัชญพฤทธิ จังหวัดบุรีรัมย์ 2. การแพทย์ทางเลือกในประเทศไทย ได้แก่ 2.1 บริการแพทย์แผนไทยโรงพยาบาลเจ้าพระยาอภัยภูเบศร และกลุ่มสมุนไพรบ้านดงบัง 2.2 คณะแพทย์แผนไทยอภัยภูเบศร มหาวิทยาลัยบูรพา 2.3 โรงพยาบาลหัวเฉียวแพทย์จีน 2.4 ศูนย์ธรรมชาติบำบัดบั้งบัว และ 3. ศูนย์เตรียมความพร้อมป้องกันภัยพิบัติแห่งเอเชีย (ADPC) วิเคราะห์ข้อมูลโดยใช้วิธีพรรณนาวิเคราะห์ (descriptive analysis)

ผลการศึกษา พบว่า วิถีชีวิตและการเรียนรู้ของกรณีศึกษา เป็นแบบอย่างที่ดีในด้านปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงและนักศึกษาระดับปริญญาตรี ควรพัฒนาตนเองให้มีความสามารถใน 4 มิติ ดังนี้ 1. มิติของภาวะผู้นำ ทักษะที่มีต่อชุมชนและสังคม 2. มิติความดี ความเก่ง และการสร้างความร่วมมือกับเครือข่ายทุกภาคส่วน 3. มิติด้านนวัตกรรมและการใช้ภูมิปัญญาพื้นบ้าน และ 4. มิติด้านการบริหารและความต่อเนื่องอย่างยั่งยืน

ข้อเสนอแนะ

1. นักศึกษารุ่นต่อไปควรมีโอกาสไปศึกษาดูงานลักษณะเช่นนี้อีกอย่างละเอียดลึกซึ้งและนักศึกษาระดับปริญญาตรีปริญญาโทหรือปริญญาเอกสาขาอื่นสามารถไปศึกษาดูงานได้ เพื่อสามารถนำมาประยุกต์ใช้กับตนเอง ครอบครัวและสังคม
2. ควรมีการทำวิจัยเชิงคุณภาพหรือเชิงปริมาณในประเด็นที่ได้ศึกษาควรมีการใส่ 4 มิติ ดังกล่าว เพื่อนำไปใช้ประโยชน์ต่อไป

คำสำคัญ: ศูนย์เรียนรู้เศรษฐกิจพอเพียง การแพทย์ทางเลือกในประเทศไทย ศูนย์เตรียมความพร้อมป้องกันภัยพิบัติ

* อาจารย์ประจำ

** ผู้ช่วยนักวิจัย

*** นักศึกษาระดับปริญญาตรี สาธารณสุขศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาภาวะผู้นำและนวัตกรรมจัดการสุขภาพ วิทยาลัยบัณฑิตเอเชีย

ABSTRACT

The objective of this qualitative research were to study: 1) the personal's way of life, the economic development policy of the government, the lack, learning and adapting that could depend on himself and could be the economic sufficiency learning resource for people, 2) the diversity of the innovative health management and 3) the concept and the model for being the way of lives and working as the leader of innovative health management. Collecting data by field study, listened the lecture, in-depth interview, asked and answered the questions, participant and non-participant observation. The team researchers were 8 lecturers, 15 M.P.H. master students, and the 1 assistant researcher. The researchers used 3 days for studying at 8 places ;1) The mahacheewalai E-sarn economic sufficiency learning center of Poa Khamduang Phasi and Kruba Suthinan Pratchayaphsut at Buriram province; 2) Alternative Medicine in Thailand, there were ;2.1 Thai Traditional Medicine, Chao Phya Abhaibhubejhr Hospital and Ban dong Bang Herb group, 2.2 Faculty of Abhaibhubejhr Thai Traditional Medicine, Burapha University, 2.3 Hua chiew Traditional Chinese Medicine Hospital, 2.4 Balavi Natural Medicine Center 3. ADPC. Data were analyzed by descriptive analysis.

The research results were as follows:

The way of lives and learning of the case was the role model on the sufficiency economic philosophy so the M.P.H. students should develop themselves in 4 dismentions; 1) community leadership; 2) the ethic , the competency and the cooperation with networks in every part, 3) innovation and how to use local wisdom and 4) the management and continual sustainable dimensions. For the guidelines ; 1) the next cohort should take a chance to have a study tour like this project in order to learn the indepth knowledge and the other bachelor graduate or Ph.D. students could apply the experience with themselves , families and the society, 2) they should do the qualitative or the qualitative research on the 4 dismentions above for utilization in the future.

Keywords : economic sufficiency learning centre, The **Alternative Medicine** in Thailand, Asian Disaster Preparedness Center (ADPC)

ความเป็นมาและความสำคัญ

ทุกคนมีศักยภาพในตัวถ้าหากได้เรียนรู้มีความเข้าใจ มั่นใจ ก็สามารถดูแลสุขภาพของตนเองได้¹ ดังนั้นหลักสูตรสาธารณสุขศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาภาวะผู้นำและนวัตกรรมการจัดการสุขภาพของนักศึกษาปีที่ 1 ภาคเรียนที่ 2 วิทยาลัยบัณฑิตเอเชีย วิชา 843 205 ระบบบริการสุขภาพในประชาคมอาเซียน นอกจากจะจัดให้มีการเรียนการสอนในชั้นเรียนแล้ว ยังได้จัดให้นักศึกษาออก

ไปศึกษาดูงาน ศูนย์เรียนรู้เศรษฐกิจพอเพียง มหาชีวาลัยอีสาน² การแพทย์ทางเลือกในประเทศไทย³ และศูนย์เตรียมความพร้อมป้องกันภัยพิบัติแห่งเอเชีย⁴

วัตถุประสงค์ เพื่อเรียนรู้

1. วิถีชีวิตของบุคคล นโยบายการพัฒนาเศรษฐกิจของรัฐ ความล้มเหลว การเรียนรู้ การปรับตัว จนกระทั่งสามารถพึ่งตนเองได้และเป็นแหล่งเรียนรู้เศรษฐกิจพอเพียงสำหรับประชาชน

2. ความหลากหลายของนวัตกรรมการจัดการ
สุขภาพ

3. แนวคิดและแบบอย่างในการดำเนินชีวิตและ
การทำงานในฐานะผู้นำนวัตกรรมจัดการสุขภาพ

วิธีการ เป็นการศึกษาเชิงคุณภาพโดยนักศึกษา
จำนวน 15 ท่าน คณาจารย์ 8 ท่าน และผู้ประสาน
งาน 1 ท่าน ร่วมเดินทางเป็นเวลา 3 วัน ระหว่างวันที่ 5-7
กุมภาพันธ์ 2557 ศึกษาดูงานดังนี้

1. วันที่ 5 กุมภาพันธ์ 2557

ภาคเช้า

พ่อดำเตื่อง ภาษี ปราชญ์ชาวบ้าน นักคิด นักพูด
นักปฏิบัติแห่งยุค

ที่อยู่ 40 หมู่ 8 ตำบลหัวฝาย อำเภอแคนดง
จังหวัดบุรีรัมย์

ภาคบ่าย

ครูบาสุทธินันท์ ปรัชญพฤทธิ์ ศูนย์เรียนรู้เศรษฐกิจ
พอเพียง มหาชีวาลัยอีสาน

ที่อยู่ 34 บ้านปากช่อง ตำบลสนามชัย อำเภอสตึก
จังหวัดบุรีรัมย์

2. วันที่ 6 กุมภาพันธ์ 2557

ภาคเช้า

บริการแพทย์แผนไทย โรงพยาบาลเจ้าพระยาอภัย
ภูเบศร อ.เมือง จ.ปราจีนบุรี และกลุ่มสมุนไพรบ้านดงบัง

ภาคบ่าย

คณะแพทย์แผนไทยอภัยภูเบศร มหาวิทยาลัย
บูรพา

3. วันที่ 7 กุมภาพันธ์ 2557

ภาคเช้า

โรงพยาบาลหัวเฉียวแพทย์จีน และศูนย์ธรรมชาติ
บำบัดบิลลี่

ภาคบ่าย

ศูนย์เตรียมความพร้อมป้องกันภัยพิบัติแห่งเอเชีย

4. แต่ละสถานที่ที่มีวิทยากรบรรยายและเปิด
โอกาสให้ซักถามและเดินศึกษาดูงานในพื้นที่

5. นักศึกษาแบ่งกลุ่มเขียนรายงาน นำเสนอ
ผลงานในชั้นเรียน ภายหลังก่อนนำเสนอรายงานนักศึกษา
และคณาจารย์ทุกท่านให้ความเห็นเพิ่มเติมเพื่อความครบถ้วน
ของเนื้อหา

6. สำหรับนักศึกษาที่ไม่สามารถร่วมเดินทางไป
ได้ 2 ท่าน เนื่องจากติดภารกิจ ได้ศึกษาข้อมูลจากเอกสาร
และคอมพิวเตอร์ เขียนเป็นรายงานและนำเสนอรายงาน
เพิ่มเติมในชั้นเรียน

ผลการศึกษา

1. **ศูนย์เรียนรู้เศรษฐกิจพอเพียง มหาชีวาลัย
อีสาน**

1.1 พ่อดำเตื่อง ภาษี เกิดที่บ้านแคนดงหรือ
ดงตะเคียน จังหวัดบุรีรัมย์ เมื่อวันที่ 15 พฤศจิกายน 2495
เป็นบุตรคนที่ 6 ในจำนวน 7 คนของพ่อไพรและแม่สี ภาษี
สมรสกับนางอมร งามชัด บุตรสาวผู้ใหญ่บ้านหนองแก
ตำบลช่องสามหมอ อำเภอแก้งคร้อ จังหวัดชัยภูมิ มีบุตร
ชาย 2 คน และบุตรสาว 1 คน

เริ่มต้นของชีวิต พ่อดำเตื่อง ภาษี มีชีวิตอยู่กับ
ธรรมชาติที่อุดมสมบูรณ์ ระบบนิเวศมีความสมดุล คนและ
ป่าต่างพึ่งพาอาศัยซึ่งกันและกัน ทำมาหากินแบบพอเพียง
ไม่ต้องใช้เงิน ไม่มีค่าใช้จ่าย อาหารมีความอุดมสมบูรณ์
คนในหมู่บ้านอยู่อย่างมีความสุข มีความเอื้ออาทร
ช่วยเหลือซึ่งกันและกัน ชีวิตไม่ต้องดิ้นรน

เริ่มปี พ.ศ.2500 รัฐบาลจอมพลสฤษดิ์ ธนะ
รัชต์ ได้ประกาศนโยบายพัฒนาเศรษฐกิจของประเทศ โดย
ชูคำขวัญ

“งานคือเงิน เงินคืองาน บันดาลสุข” รัฐบาล
ส่งเสริมให้ปลูกพืชเศรษฐกิจให้ทุนกู้ยืมแก่เกษตรกร โดย
ระยะแรกส่งเสริมให้ปลูกปอขายกิโลกรัมละ 7 บาท ทำให้
เกษตรกรทุกคนมีเงินมาก สามารถซื้อทอง ใส่ทองเล่น
เหมือนใส่สร้อยธรรมดา (ขณะนั้นทองบาทละ 99 บาท)
ต่อมามีการตัดต้นไม้ทำลายป่าเพื่อปลูกในปริมาณที่มาก
ขึ้น ธกส.(ธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์การเกษตร)
เปิดโอกาสให้ทุกคนกู้เงินเพื่อทำการลงทุน เมื่อพอมีปริมาณ

ที่มากขึ้น ราคาปอลดลง รัฐบาลสนับสนุนให้มีการปลูกมันต่อด้วยปลูกอ้อย มันสำปะหลัง ถั่วลิสง ยาสูบ ข้าวโพด และเลี้ยงสัตว์ ซึ่ง ธกส.ได้เพิ่มเครดิตการกู้ยืมให้ประชาชนมากขึ้น คำว่า เครดิต (Credit) แท้จริงแล้วคือ ผู้มีหนี้มาก ในปี พ.ศ.2504 เป็นช่วงที่พ่อค้าต้อง ภาษี อยู่ในวัยรุ่น คุณพ่อของพ่อค้าต้องเป็นบุคคลที่ขยันมากได้พาลูกๆหันมาปลูกพืชเศรษฐกิจ ทำให้วิถีชีวิตที่เรียบง่ายเปลี่ยนแปลงไปอย่างสิ้นเชิง ควาย 8 ตัวถูกพ่อขายเหลือเพียง 2 ตัวเพื่อลากเกวียนและไถนาเท่านั้น เพื่อทุกคนจะได้มีเวลาไปเตรียมที่ดินปลูกพืชในพื้นที่ที่มากขึ้นจากเดิมเป็น 100 ไร่ ชีวิตเร่งรีบมากเพื่อให้มีผลผลิตไปขายได้มากที่สุดเท่าที่จะมากได้ แต่ชีวิตกลับตาลปัตรอย่างมาก เพราะในระบบปลูกพืชเศรษฐกิจตามที่รัฐบาลส่งเสริมต้องวิ่งตามราคาตลาด ทั้งปอ มันสำปะหลัง ถั่วลิสง อ้อย ยาสูบ ข้าวโพด เลี้ยงสัตว์ ยิ่งทำมากเท่าไรยิ่งเป็นหนี้สินมากขึ้นเท่านั้น เพราะมีความเสี่ยงรอบด้าน ไม่มีโอกาสล้มตาอำปาก เมื่อพืชแต่งงานแยกครอบครัวออกไป ทำให้มีคนช่วยงานน้อยลงทั้งภาระงานและหนี้สินทั้งหมดจึงตกมาอยู่กับพ่อค้าต้อง ภาษี ต้องแบกภาระหนี้ถึง 20 ปี (จากปี พ.ศ.2504-2524) ทำให้หมดอาลัยตายอยากในชีวิต หาได้ไม่พอใช้จ่ายที่จำเป็นและจ่ายดอกเบี้ย เครดิตลดลงธนาคารไม่ยอมให้กู้ เพราะหนี้สินเต็มทุกบัญชี ดอกเบี้ยก็ไล่เพิ่มขึ้นทุกวินาที อินา ทานัง ทุกซัง โลก “การมีหนี้สินเป็นทุกซังในโลก” เป็นสัจธรรมที่ครองโลก เมื่อพ่อค้าต้อง ภาษี มีหนี้สินล้นพ้นตัวเกิดความทุกข์ ท้อแท้ ท้อเหี่ยว สิ้นหวัง หมดกำลังใจ มองไม่เห็นทางออก เกิดอาการหงุดหงิด โมโหง่าย หันเข้าหาอบายมุข ทั้งดื่มเหล้า สูบบุหรี่ เพื่อปลดทุกข์ แต่พบว่าตอนเมาเหล้าก็ช่วยให้ลืมเรื่องหนี้สินได้บ้าง พอสร้างเมาเรื่องหนี้สินก็กลับมาเหมือนเดิม เกิดคำถามวนเวียนอยู่ว่าจะหาทางออกจากหนี้สินได้อย่างไร ทำอย่างไรหนี้สินถึงจะหมดไป อะไรเป็นเหตุปัจจัยให้เป็นหนี้ ทำไมชีวิตจึงได้ทุกข์เช่นนี้ ระหว่างที่ทุกข์ไม่มีทางออกเป็นเสมือนบัวปริมน้ำที่รอแสงธรรมสอดส่อง น้องสาวที่บวชชอยู่ได้กลับมาเยี่ยมบ้านเมื่อเจอสภาพก็ตกใจเหมือนผีหลอก ได้แลกเปลี่ยนถกเถียงกันแต่ไม่มีทางออก สุดท้ายวันจะกลับได้พูดสะกิดใจให้ตื่นจากภวังค์ว่า

“ปัญหามันเกิดจากเหตุ คงไม่แก้ได้ด้วยเหล้าและบุหรี่อย่างแน่นอน พี่เคยเป็นหนึ่งในไม่เป็นสองรองใครในชุมชนแห่งนี้ เคยดูแลคนงานเป็นร้อย เคยช่วยคนมาเยอะ ดังนั้นเมื่อตนเองมีปัญหาว่าจะแก้ไขได้ไม่ยาก ควรจะหยุดตระลึกลั้งสติดีๆ คงมีช่องทางอยู่” เมื่อเศษผงถูกน้องสาวเขี่ยออกจากตา ความพยายามเลิกเหล้าและบุหรี่จึงเกิดขึ้น

พ่อค้าต้องได้เห็นว่ต้นเหตุของปัญหา คือ 1. การมุ่งเอาเงินเป็นตัวตั้ง ก็ไปกู้ยืมเงินมาผลิตทุกอย่างเพื่อขายคนก็เลยพากันบุกเบิกพื้นที่ป่าให้เป็นที่ทำกิน ปลูกปอ ปลูกอ้อย มันสำปะหลังและพืชเศรษฐกิจอีกหลายชนิด 2. การผลิตนั้นไม่มีการจัดการและวางแผนที่ดี มีแต่คนบอกว่าปลูกอันนั้นดี ปลูกอันนี้ดีจะมีเงินทองทำให้ร่ำรวย 3. มีการบุกรุกป่าเพิ่มขึ้นเรื่อยๆจนในที่สุดป่าเสื่อมโทรมและสิ่งแวดล้อมก็เสื่อมโทรมด้วย 4. มีหนี้สินตามมา

พ่อค้าต้องได้พิจารณาถึงการทำเกษตรเพื่อขายเท่ากับการส่งเสริมความยากจน จึงได้หาวิธีแก้ไขปัญหาคความยากจนโดย 1. ปลูกพืชที่กินเป็นยาได้ 2. ปลูกไม้ไว้สร้างบ้านเรือนในอนาคต 3. ขุดบ่อเลี้ยงปลา โดยทำทุกอย่างในพื้นที่ 1 ไร่ โดยไม่ใช้สารเคมี

การดำเนินการตามแนวทางดังกล่าวข้างต้น พ่อค้าต้องได้พบว่า การทำเกษตรที่จะให้ประสบความสำเร็จต้องมีองค์ประกอบหลายอย่าง คือ 1. ต้องช่วยกันภายในครอบครัว มีความเข้าอกเข้าใจกันเหมือนตัวท่านกับภรรยาที่ภรรยามักจะขี้บ่นและไม่เข้าอกเข้าใจกัน 2. ต้องมีความตั้งมั่น คือรู้จักตนเอง รู้จักผู้อื่นและรู้จักสิ่งแวดล้อม 3. ต้องตั้งใจ คือตั้งใจทำมาหากิน ขยันขันแข็งไม่ย่อท้อต่ออุปสรรค และในที่สุดท่านก็สามารถปลดหนี้สินแสนได้

พ่อค้าต้อง ภาษี ได้ให้บุตรทั้ง 3 คน ออกจากโรงเรียนเพื่อมาเรียนรู้แนวทางการพึ่งตนเองตามที่พ่อค้าต้อง ได้วางรากฐานไว้ให้แล้วและนำแนวทางการดำเนินชีวิตตามหลักอริยสัจ 4 มาใช้กับชีวิต โดยการตั้งคำถามเพื่อกระตุ้นให้คิดและหาคำตอบ คิดบนหลักของความยั่งยืน เข้าใจธรรมชาติ เข้าใจระบบนิเวศ ทำให้เห็นการปฏิบัติจริงอย่าเพิ่งเชื่อตำรา ต้องพิสูจน์ก่อนจึงจะเชื่อได้

คำว่า “เศรษฐกิจพอเพียง” พอดีคำต้องให้ความเห็นว่า คนส่วนใหญ่ยังมองเป็นเพียงเรื่องของการทำการเกษตรแบบอินทรีย์เพียงอย่างเดียวอยู่ ความจริงเศรษฐกิจพอเพียงยังรวมถึงการดำเนินชีวิตอื่นๆด้วยคือการใช้ชีวิตอย่างพอดีที่จะคืนความสมดุลให้กับโลก ไม่ใช่คิดแต่จะเอาและทำลายอย่างเดียวเหมือนเศรษฐกิจทุนนิยมที่มุ่งแข่งขันกันรวย แต่เศรษฐกิจพอเพียงคือการทำอะไรให้เหลือเก็บและคืนให้กับโลกมากที่สุด โดยเฉพาะเรื่องสิ่งแวดล้อมจะต้องรักษาไว้ให้รุ่นลูกรุ่นหลานมีใช้อย่างเพียงพอ

ยุทธศาสตร์การกู้ชาติ พอดีคำต้องให้ความเห็นว่า ถ้าเราสามารถสร้างครอบครัวที่พึ่งตนเองได้และรวมตัวได้หลายๆครอบครัวก็จะเป็นชุมชนที่เข้มแข็งและรวมตัวกันหลายๆชุมชนก็จะเป็นประเทศที่เข้มแข็ง ยุทธศาสตร์การกอบกู้ชาติจึงต้องสร้างครอบครัวและชุมชนที่พึ่งตนเองได้

ศูนย์เรียนรู้เศรษฐกิจพอเพียง มหาชีวาลัยอีสาน ด้วยความปิติที่เห็นการเปลี่ยนแปลงไปในทางที่ดีขึ้น จนเกิดความสุขทางกาย ทางใจ ทางสังคม และทางจิตวิญญาณ ด้วยวิถีคิดชอบ พุดชอบและทำชอบ ทำให้พอดีคำต้องไม่สามารถตัดช่องน้อยแต่พอตัวเสพสุขแต่เพียงลำพังและครอบครัว ได้ขยายเครือข่ายในกิ่งอำเภอแคนดงอย่างกว้างขวางทั้งด้านเกษตรกรรมพึ่งตนเอง เกิดกองทุนหมูกองทุนเลี้ยงกบ เลี้ยงปลา กลุ่มออมทรัพย์ กลุ่มแม่บ้าน กลุ่มเพาะเห็ด กลุ่มเยาวชน มีแกนนำสำคัญๆเกิดขึ้นมามากขึ้น เกิดการขยายเครือข่ายร่วมกับพ่อผาย สร้อยสรกลาง และครูบาสุทธินันท์ ปรัชญพฤทธิ์ ในรูปแบบของโรงเรียนชุมชนอีสาน กลายเป็นตัวอย่างต่อยอดที่สำคัญของเครือข่ายการเรียนรู้สู่การพึ่งตนเองและพึ่งพากันเองหนึ่งล้านครอบครัวในภาคอีสาน พร้อมเติกรักถิ่น 1 ล้านคนกระจายเต็มอีสาน โดยมีหลักสูตร วปอ.ภาคประชาชนเป็นตัวขับเคลื่อน มีคุณภาพชีวิตและสิ่งแวดล้อมของตนเอง เครือข่ายสังคมไทยและโลกเป็นเดิมพัน ซึ่งความไฝฝืนของพอดีคำต้อง ภาชี ได้รับการขานรับอย่างอุ้นหนาฝาคั่งจากเครือข่ายปราชญ์ชาวบ้านและพหุภาคีภาคอีสาน เพราะภาพความอุดมสมบูรณ์ที่เกิดขึ้นจากภาพฝันของคนล้านคนในเครือข่ายร่วมแรงร่วมใจกันปลูกต้นไม้ยืนต้นคนละ

พันต้นก็จะมีไม้ยืนต้นถึง 1,000,000,000 ต้น (หนึ่งพันล้านต้น) หากแต่ละต้นมีนกมาเกาะสัก 1 ตัว จะมีนกถึง 1,000,000,000 ตัว (หนึ่งพันล้านตัว) และแต่ละคนเลี้ยงปลาธรรมชาติไว้คนละ 10,000 ตัว (หนึ่งหมื่นตัว) ก็จะมีปลาถึง 10,000,000,000 ตัว (หมื่นล้านตัว) และถ้าสามารถออมเงินแบบคนที่ทำมาหลายๆปีได้คนละแสนบาทขึ้นไปก็จะมีเงินออมถึง 100,000,000,000 บาท (หนึ่งแสนล้านบาท) และนี่คือการคิดใหญ่ที่ท้าทายนักคิด นักพูด นักปฏิบัติแห่งยุคสมัยอย่างพอดีคำต้อง ภาชี

สรุป การศึกษาดูงานปราชญ์ชาวบ้าน พอดีคำต้อง ภาชี ได้เรียนรู้

1. ภาวะผู้นำและทักษะที่มีต่อชุมชนและสังคม ต้องมีความมุ่งมั่น มีความพยายามในการที่จะพัฒนาตนเองมีการคิดเชิงกระบวนการอย่างเป็นระบบในการแก้ไขปัญหาต่างๆโดยใช้หลักอริยสัจ 4 รวมถึงมีแนวคิดที่จะพัฒนาตนเองและผู้อื่นในสังคม สิ่งแวดล้อม พร้อมทั้งจะเป็นผู้นำในการปรับเปลี่ยน เป็นผู้นำในการนำกระบวนการคิดแก้ไขปัญหาโดยใช้หลักการง่ายๆที่สามารถทำได้พร้อมกับมีระบบประมวลผลประเมินสิ่งที่จะเกิดขึ้นภายหลังการทำกิจกรรมนั้นๆอย่างเป็นรูปธรรมสามารถพิสูจน์ตนเองได้ในการดำเนินชีวิตและพร้อมที่จะเผยแพร่แนวคิด เผยแพร่สิ่งที่ตนเองสามารถทำได้ดีให้แก่ผู้อื่นนำไปปฏิบัติโดยให้ผู้อื่นได้เห็นและให้ลงมือทำ กระทำด้วยตนเอง เป็นการเรียนรู้ที่เกิดจากประสบการณ์ที่พอดีคำต้องทำได้ดีและให้ผู้อื่นมาดูและศึกษาจากสิ่งที่พอดีคำต้องกระทำ

2. ด้านความดี ความเก่งและการสร้างความร่วมมือ พอดีคำต้อง ภาชี เป็นผู้มีความขยัน ทดลองเรียนรู้จากสิ่งแวดล้อมแล้วนำมาปรับใช้ในชีวิตได้ พร้อมทั้งจะมีการแลกเปลี่ยน เรียนรู้ตลอดเวลา ด้วยการกระทำเอง พิสูจน์สิ่งที่อยากรู้เอง พอดีคำต้องเป็นผู้ให้ความร่วมมือกับสังคมได้ดี เป็นตัวอย่าง แลกเปลี่ยนเรียนรู้ในกิจกรรมต่างๆ ที่ได้ทำงานเป็นผลสำเร็จโดยไม่หวงแหนความรู้ และพอดีคำต้องเป็นคนดีที่มีความรับผิดชอบในเรื่องของการเป็นผู้นำครอบครัว ผู้นำชุมชนในการพัฒนาชุมชน เป็นแบบอย่างที่ดี

3. ด้านนวัตกรรม การใช้ภูมิปัญญาพื้นบ้าน

พ่อค้าต้องได้นำภูมิปัญญาพื้นบ้านมาเป็นพื้นฐานในการพัฒนาโดยใช้องค์ความรู้ที่มีควบคู่กันไป มีการทดลอง พัฒนา ปรับเปลี่ยนอยู่ตลอดเวลา ทำให้เกิดนวัตกรรม โดยมีการนำแนวทางการเกษตรแบบใหม่มาเผยแพร่ ซึ่งพ่อค้าต้องปฏิบัติแล้วได้ผลดี อันเกิดจากการสังเกตและเกิดองค์ความรู้ควบคู่กันไป นำมาใช้ในการพัฒนาการเกษตรอย่างเห็นได้ชัด มีการพัฒนาขยายเครือข่ายไปเรื่อยโดยไม่มีการหวงแหน เผยแพร่และสามารถทำให้เกิดประโยชน์ในสังคมได้

4. ด้านการบริหาร ความต่อเนื่องและความยั่งยืน

พ่อค้าต้อง มีหลักการคิดที่ดีในการบริหารจัดการในหลายๆด้าน ทั้งด้านการเงิน การลงทุนที่จะได้ผลผลิตกลับมา สามารถวิเคราะห์ผลลัพธ์ ผลที่คาดว่าจะเกิดขึ้นได้อย่างเป็นระบบ มีความต่อเนื่องในการพัฒนา ด้านการเกษตรอย่างชัดเจน มีการปรับปรุงการดำเนินการและเผยแพร่แนวคิดต่างๆได้เป็นอย่างดี ลงมือปฏิบัติจริงเกิดความยั่งยืน พ่อค้าต้องมีแนวคิดชัดเจนและมีแนวปฏิบัติชัดเจนในการพัฒนาสังคมให้เกิดการพึ่งพาตนเองได้ สามารถดำเนินการพัฒนางานด้านการเกษตรให้มีคุณภาพ มีผลตอบแทนที่สามารถตอบสนองความต้องการของผู้ปฏิบัติได้

จุดเด่นของพ่อค้าคือ 1. เป็นผู้มีความมุ่งมั่น 2.เป็นผู้มีกระบวนการคิดเป็นกระบวนการส่งเสริมการพัฒนาต่อยอดและการนำมาเผยแพร่ได้เป็นอย่างดี 3.เป็นนักทดลองที่มีการติดตามผล อยากรู้ อยากรักศึกษา และลงมือกระทำเพื่อหาคำตอบในสิ่งที่ตนเองสงสัยเสมอ มีการปรับปรุงกระบวนการทำงานและมีการคิดวิเคราะห์อย่างชัดเจน

1.2 **ครูบาสุทธินันท์ ปรัชญาพุดธิ์** เกิดที่อำเภอสตึก จังหวัดบุรีรัมย์ เมื่อวันที่ 21 กุมภาพันธ์ พ.ศ.2491 พ่อแม่มีอาชีพทำไร่ ทำนา มีฐานะปานกลาง สามารถส่งลูกๆเรียนได้ตามต้องการ มีพี่น้อง 6 คน สมรสกับคุณฉวี ปรัชญาพุดธิ์ มีบุตรชาย 2 คน บุตรสาว 2 คน รวม 4 คน

ครูบาสุทธินันท์ เคยเป็นผู้ที่ปลูกพืชเชิงเดี่ยว ตามที่ทางราชการส่งเสริมเหมือนกับชาวบ้านทั่วไป ปรากฏว่ามีหนี้สินมากมาย ภายหลังจึงหันมาพึ่งตนเอง ไม่พึ่งตลาดและยึดหลักที่ท่านพุทธทาสได้สอนไว้ว่า “การทำงานเพื่อเงินนั้นต้องรอจนกว่าได้เงินเสียก่อน จึงจะรู้สึกพอใจและมีความสุข แต่การทำงานเพื่องานพอลงมือทำก็พอใจแล้ว และจะเป็นสุขในทันที ส่วนเงินนั้นจะไปไหนเสีย” ครูบาสุทธินันท์เป็นผู้ที่ทดลองและริเริ่มทำโครงการวิจัยที่เกี่ยวกับการเกษตรมากมาย ร่วมงานกับสถาบันชุมชนท้องถิ่นพัฒนาและสภาการศึกษาแห่งชาติ มหาวิทยาลัยราชภัฏบุรีรัมย์ และมูลนิธิชาวกาจากประเทศญี่ปุ่น ตั้งโรงเรียนชุมชนอีสาน เพื่อวิจัยแนวทางสร้างเกษตรกรต้นแบบ นำร่องการวางแผนสร้างชีวิตใหม่ให้กับเกษตรกร ทำวิจัยโครงการบ้านเล็กในป่าใหญ่ร่วมกับสำนักโครงการพิเศษ สำนักงานการประถมศึกษาแห่งชาติ และคณะครูในเครือข่ายจัดตั้งระบบการเรียนรู้แบบ HOME SCHOOL เพื่อให้เด็กได้เรียนรู้จากของจริงเต็มศักยภาพอย่างมีความสุขร่วมกับเครือข่ายปราชญ์ชาวบ้าน และพหุภาคีเพื่อวิจัยและพัฒนาการขยายเครือข่ายการพึ่งตนเองและพึ่งพากันเองสู่คุณภาพชีวิตและสิ่งแวดล้อมดี 1 ล้านครอบครัว โดยมีเด็กรักถิ่น 1 ล้านคนเป็นผู้ประกันความยั่งยืน และหลักสูตร วปอ.ภาคประชาชนเป็นตัวขับเคลื่อนได้รับเชิญเป็นที่ปรึกษา อาจารย์พิเศษ วิทยากรรับเชิญในสถาบันการศึกษาและการประชุมทางวิชาการมากมาย เป็นหนึ่งในผู้ก่อตั้งโรงเรียนชุมชนอีสานร่วมกับพ่อผาย สร้อยสระกลางและพ่อค้าเผด็จ ภาชี

สิ่งที่ได้เรียนรู้จากครูบาสุทธินันท์ ปรัชญาพุดธิ์ คือ ครูบาสุทธินันท์มีหลักในการดำเนินชีวิตโดยใช้ความรัก ความอบอุ่น ความจริงใจในความเป็นชาวชนบท มีวิถีชีวิตที่ช่วยเหลือเกื้อกูล แบ่งปัน แลกเปลี่ยนซึ่งกัน เป็นผู้ที่เรียนรู้ชีวิตจากต้นไม้ว่าเป็นที่มาของปัจจัย 4 คือ บ้านที่อยู่อาศัย ทรัพย์สิน เสื้อผ้า เครื่องนุ่งห่ม ยารักษาโรค และอาหารของคนและสัตว์

ครูบาสุทธินันท์ มีเครือข่ายกับหน่วยงานด้านสุขภาพค่อนข้างมาก มีส่วนในการผลักดันนโยบายหลายๆ

นโยบาย จากสถานที่ไปศึกษาดูงานเป็นแหล่งฝึกให้นักเรียน นักศึกษา หลายสาขาวิชาชีพ นักศึกษาแพทย์ทุกวันนี้เริ่มเปลี่ยนแปลงไปจากเดิมมาก การสื่อสารต่างๆที่จะเข้าใจกันเริ่มยากขึ้น ตามการเปลี่ยนแปลงของวัฒนธรรมต่างๆที่ตอนนี้เปลี่ยนแปลงไปอย่างมาก เกษตรกรมีปัญหามากไม่มีที่ทำกิน ไม่ชอบทำอาชีพเกษตรกร ชอบใช้แรงงาน ก่อให้เกิดปัญหาสุขภาพ เช่นโรงงานรองเท้า เรื่องของกาวที่ใช้ทำรองเท้า สูดดมมากก็จะเป็นโรคปอด สักระยะป่วย คนทุกวันนี้อายุ 30-40ปี ก็ตาย เผาทุกวัน อุตสาหกรรมเต็มไปด้วยพิษ เกิดโรคทางสังคมที่พลิกแพลงให้ต้องตั้งรับ คนไทยไม่รักตัวเองไม่ตรวจสุขภาพกลัวเจอโรค

สังคมมีความเครียดสูง เด็กผู้ชายไม่ค่อยสนใจเรียนหนังสือ เด็กผู้หญิงเรียนเป็นส่วนมาก เกษตรกรถูกยึดอาชีพเลี้ยงสัตว์ไม่ได้ ปลูกพืชไม่ได้ ต้องเข้าสู่อาชีพกรรมกรราคาถูก เรื่องเกษตรพอเพียงเสียเงินอบรมเป็นหมื่นล้านก็ไม่เข้าใจ เข้าหุ้ขายทะเลหูหวน อาหารก็มีแต่พืช ส่งไปอยู่ถูกตีกลับ หลังจากนั้นก็มาทำลูกชิ้นขายให้คนไทยในประเทศกิน ผักก็ใช้ยาฆ่าแมลงมาก ทุกวันนี้ถ้าไม่ปลูกเองก็เชื่อได้ยากว่าปลอดสารพิษ สุขภาพไม่ดีก็จบทุกเรื่อง ไม่สามารถทำอะไรได้มาก บางครั้งก็แก้ไขไม่ได้แล้ว

AEC เมื่อเปิดแล้วไทยจะมีผลกระทบรุนแรงมาก สินค้าจากจีนราคาถูกมากทุกวันนี้เข้ามาขายในไทยมาก หลังจากระเบิดพื้นที่ทะเลทำให้เรือสินค้าขนสินค้ามาขายได้มากขึ้น ซึ่งบางครั้งสินค้าไม่มีคุณภาพเท่าที่ควร คนไทยที่ใช้แรงงานปัจจุบันพบว่ามีปัญหาหนี้สินจำนวนมาก ไม่มีใครทำเกษตร ไม่มีการปลูก ซึ่งกินอย่างเดียว ทั้งมีคุณภาพและไม่มีความรู้ เป็นโรคทางสังคม อากาศก็ไม่ดีทั้งจากโรงงานควีนรอยนต์ อาหารก็มีสิ่งปนเปื้อนมากขึ้นทุกวัน คิดแต่จะขายได้เงิน ไม่คำนึงถึงผู้ที่จะกิน ปัญหาสุขภาพทุกวันนี้จึงมากขึ้นเรื่อยๆ

การที่จะปรับเปลี่ยนอะไรได้นั้น เราต้องมีความรู้ก่อน ทดลองกับตัวเราก่อนและในการชักชวนคนอื่นมาทำด้วยนั้น ใช้วิธีแลกเปลี่ยนเรียนรู้กัน แลกเปลี่ยนประสบการณ์กันจะได้รู้สึกร่วมกัน ภูมิใจกับผลงานที่เกิดขึ้น เกิดการต่อยอดทำให้ผลงานออกมาดี ทุกคนในทีมภูมิใจ ทำให้การทำงาน ผลงานออกมาดี การสะสมความรู้

วิธีคิด ต้องค่อยๆทำไปอย่างสม่ำเสมอ สนุกและมีความสุขกับมัน มีเพื่อนร่วมคิดร่วมทำ มีสังคมเครือข่ายเพื่อช่วยพัฒนาผลงานขึ้นนั้นๆ ไม่หวงความรู้ รู้สึกยินดี กับความสำเร็จของคนในทีม รู้จักแบ่งปัน ส่งรูปหากันได้ทันที การมีเพื่อนในสังคมออนไลน์ก็ช่วยให้เราหาคำตอบในบางเรื่องที่เราอยากรู้และไม่รู้ได้ มีเครือข่าย

การเปลี่ยนพฤติกรรมหลายๆพฤติกรรมทำให้สุขภาพชีวิตดีขึ้นอย่างเห็นได้ชัด สุขภาพแข็งแรงขึ้น ตัวอย่างเช่น เข้า 13 คาบฝึก กลางวัน ข้าวและผัก เย็นมะพร้าวกับผลไม้

การเปลี่ยนแปลงต่างๆที่จริงทำไม่ยาก แต่คนไม่รักตนเอง จากการสะสมวิธีคิดที่ผิดๆสังคมเปลี่ยนแปลงไปในทางที่ให้คุณคิดน้อย รวมไปถึงระบบการศึกษาที่ล้มเหลว สถานการณ์ขาดปุ๋ย แทนที่จะซื้อแม่ไก่มาเลี้ยง การจะมีแม่ไก่เป็นร้อยตัว คิดวิธีแก้โดยซื้อแม่พันธุ์มาผสมเอง ซื้อไก่เอาไปใส่พืช ไข่ไว้กินไว้ขาย ก็เป็นวิธีที่ดีประหยัดไม่ต้องซื้อปุ๋ยและยาฆ่าแมลงต่างๆ

สุขภาพดีได้โดยปรับพฤติกรรมมารกิน ลดเนื้อสัตว์ กินผัก น้ำหนักลด สุขภาพดีขึ้นเพราะการแลกเปลี่ยนความรู้กันโดยหมอบอกจากอินเดียมาแนะนำ พอเราสงสัยมีคำถามหรือทดลองทำอะไรแลกเปลี่ยนลงไปในเฟซบุ๊กก็จะมีคนมาตอบมาแลกเปลี่ยน แบ่งปันความรู้ เช่น ถ่านไบโอชาคือเอาไม้มาเผาที่อุณหภูมิ 700องศาเซลเซียส

สรุป สิ่งที่ได้เรียนรู้จากครูบาสุทธินันท์ ปรัชญพยุหะ

1. ด้านภาวะผู้นำและทัศนคติที่มีต่อชุมชนและสังคม

ครูบาสุทธินันท์ มองว่าสังคมในปัจจุบันเป็นสังคมที่มีปัญหา ปัจจัยหลักอยู่ที่คุณภาพของคน เพราะคนขาดความรู้ ขาดการเรียนรู้ที่จะอยู่ในสังคมสมัยใหม่อย่างรู้เท่าทันจึงทำให้เกิดปัญหาถูกกระทำทางสังคมหรือทำร้ายสังคมโดยรู้เท่าไม่ถึงการณ์และเพราะถูกกระทำให้เห็นคุณค่าผิดๆ เช่น เห็นเงินสำคัญกว่ามีมิตรภาพ ความเอื้ออาทรหรือความอบอุ่นในที่สุดจึงเป็นการตอกย้ำความเลวร้ายให้สังคมมากยิ่งขึ้น

2. ด้านความดี ความเก่ง และการสร้างความร่วมมือ

ครูบาสุทธินันท์ เป็นผู้ปฏิบัติตนเป็นบุคคลแห่งการเรียนรู้พร้อมที่จะเข้าหาแหล่งความรู้ทุกระดับ เช่น การขอรับความรู้จากนักวิชาการ ผู้ที่มีความรู้ความเชี่ยวชาญในแต่ละสาขา หรือปราชญ์ชาวบ้านต่างๆ เป็นนักประสานงานกับแหล่งข้อมูล บุคลากร แหล่งทุน ให้มาช่วยเหลือในกิจกรรมการพัฒนา เช่น การร่วมมือกับสำนักงานกองทุนสนับสนุนการสร้างเสริมสุขภาพ (สสส.) สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.) สำนักงานการจัดการความรู้เพื่อสังคม(สคส.) หรือสถาบันการศึกษาต่างๆ และเปิดโอกาสให้ทีมงานได้ร่วมคิด ร่วมทำ ร่วมแก้ปัญหาอยู่เสมอ โดยผ่านกระบวนการประชุม การเยี่ยมเยียน

3. ด้านนวัตกรรม การใช้ภูมิปัญญาพื้นบ้าน

ครูบาสุทธินันท์ ได้นำภูมิปัญญาพื้นบ้านมาเป็นฐานในการพัฒนาโดยดำเนินการพัฒนาบนพื้นฐานองค์ความรู้ที่มีอยู่ในชุมชนท้องถิ่น โดยสามารถเชื่อมโยงกับองค์ความรู้สมัยใหม่เพื่อให้เกิดประโยชน์สูงสุด ตัวอย่างที่ครูบาสุทธินันท์ใช้สอนชาวบ้าน เช่น ชาวบ้านรู้จักมะละกอในลักษณะที่เป็นอาหารนำมาทำส้มตำ การที่จะทำให้มะละกอเป็นเรื่องไม่ธรรมดา ก็ต้องมีการศึกษาวิจัยว่ามะละกอมีกี่ชนิด แต่ละชนิดเหมาะที่จะใช้ประโยชน์ในด้านใด เช่นกินผลสุก ทำส้มตำ เลี้ยงสัตว์ หรือให้รู้ว่าพันธุ์ที่เหมาะสมที่ควรปลูกในแต่ละพื้นที่เป็นอย่างไร สามารถแปรรูปมะละกอไปด้านใดบ้าง เป็นต้น

หากต้องมีการใช้ภูมิปัญญาสมัยใหม่ต้องมีการเรียนรู้และเลือกใช้อย่างเหมาะสมเพื่อไม่ให้ตกเป็นทาสเทคโนโลยี เช่น ครูบาสุทธินันท์ได้ใช้เทคโนโลยีคอมพิวเตอร์เพื่อประโยชน์ในการจัดเก็บข้อมูล นำเสนอข้อมูล เป็นต้น ซึ่งภูมิปัญญาไม่มีหยุดนิ่ง ดังนั้นต้องมีการค้นหาความรู้ใหม่ๆ ภูมิปัญญาจึงต้องพัฒนาอยู่เสมอ หรือเรียกว่าการวิจัยนั่นเอง

4. ด้านการบริหาร ความต่อเนื่อง และความยั่งยืน

ครูบาสุทธินันท์มุ่งพัฒนาคนให้มีความรู้เพียงพอที่จะดำเนินกิจกรรมต่างๆ ผ่านการศึกษาดูงาน ประชุม แลกเปลี่ยน เพื่อให้เกิดความตระหนักและมองเห็นคุณค่าในสิ่งที่ตนเองจะทำ โดยมีการวิจัยเพื่อการพัฒนา และปรับปรุงเสมอ ส่งเสริมให้เกิดความตั้งใจจริง ปฏิบัติจริงในการทำงานและให้เกิดผลที่ยอมรับได้โดยเอาผลงานเป็นตัวชี้วัดความสำเร็จ

จุดเด่นของครูบาสุทธินันท์ ปรัชญพฤทธิ์ คือ 1.เป็นผู้ที่ไม่หยุดที่จะเรียนรู้ สนใจและใฝ่หาความรู้ตลอดเวลา 2.เป็นผู้นำภูมิปัญญาทั้งของตนเองและที่มีอยู่ในชุมชนท้องถิ่นมาผนวกประสานเข้ากับวิทยาการสมัยใหม่ได้เป็นอย่างดี 3.เป็นนักวิจัยท้องถิ่น 4.เป็นผู้นำในการเผยแพร่หลักและแนวคิดในการทำงานกับชุมชน 5.เป็นนักสารสนเทศสามารถใช้วิทยาการสมัยใหม่ในระบบสารสนเทศอย่างยอดเยี่ยม

สรุป การศึกษาดูงานศูนย์เรียนรู้เศรษฐกิจพอเพียง มหาชีวาลัยอีสานจากปราชญ์ชาวบ้าน คือ พ่อคำเตื่อง ภาษี และครูบาสุทธินันท์ ปรัชญพฤทธิ์ จังหวัดบุรีรัมย์ ได้เห็นถึงกระบวนการคิดและกระบวนการทำงานของปราชญ์ชาวบ้านทั้งสองต่อการพัฒนาสังคม ซึ่งนักพัฒนาสังคมทั้งหลายสามารถนำไปเป็นกรณีตัวอย่างในการดำเนินงานของตนได้ แม้รูปแบบกลยุทธ์การดำเนินงานของปราชญ์ชาวบ้านจะแตกต่างกันในบางกรณี แต่ต่างก็มีเป้าหมายเดียวกันคือให้ประชาชนสามารถพึ่งตนเองและพึ่งพากันเองได้

2. การแพทย์ทางเลือกในประเทศไทย

2.1 บริการแพทย์แผนไทย โรงพยาบาลเจ้าพระยาอภัยภูเบศรและกลุ่มสมุนไพรมันดงบัง

โรงพยาบาลเจ้าพระยาอภัยภูเบศร เป็นโรงพยาบาลศูนย์ประจำจังหวัดปราจีนบุรีและเป็นโรงพยาบาลนาร่อง เรื่องการแพทย์แผนไทยใช้สมุนไพรมันดงบังรักษาโรค มีการนวด อบ ประคบ และฝังเข็ม แปรรูปสมุนไพรมันดงบังเป็นเวชภัณฑ์และเครื่องสำอาง

วัตถุประสงค์พืชสมุนไพรของอภัยภูเบศร ได้รับการรับรองมาตรฐานเกษตรอินทรีย์จากสำนักงานมาตรฐานเกษตรอินทรีย์ (มกท.) ซึ่งได้รับการรับรองมาตรฐานระบบเกษตรอินทรีย์จากสหพันธ์เกษตรอินทรีย์นานาชาติ (Internation of Organic Movement;IFOAM) และได้ให้คำนิยามของเกษตรอินทรีย์ไว้ว่า

“ระบบการเกษตรที่ผลิตอาหารและเส้นใย ด้วยความยั่งยืนทางสิ่งแวดล้อม สังคมและเศรษฐกิจ โดยเน้นที่การปรับปรุง บำรุงดิน การเคารพต่อศักยภาพทางธรรมชาติของพืช สัตว์และนิเวศน์การเกษตร”

หลักการปลูกพืชแบบเกษตรอินทรีย์

1. การอนุรักษ์ธรรมชาติ (ดิน ป่า น้ำ) ด้วยการไม่ใช้ยาฆ่าแมลง ไม่ใช้ยาฆ่าหญ้า และไม่ใช้ปุ๋ยเคมีในกระบวนการเพาะปลูก
2. ฟื้นฟูสิ่งแวดล้อมด้วยการใช้ปุ๋ยอินทรีย์เพื่อเพิ่มความสมบูรณ์ของดิน เช่น ปุ๋ยหมัก ปุ๋ยคอก
3. พึ่งพากลไกธรรมชาติ เช่น การปลูกพืชตระกูลถั่วแทนการใช้สารเคมี
4. ป้องกันมลพิษ ได้แก่ การไม่สร้างมลพิษในพื้นที่การเพาะปลูกของตนเองและป้องกันมลพิษจากแปลงข้างเคียง เช่น การปลูกพืชแนวกันชน เพื่อป้องกันไม่ให้ยาฆ่าแมลงจากแปลงข้างเคียงปลิวมายังบริเวณแปลงเกษตรอินทรีย์
5. การพึ่งพาตนเอง ส่งเสริมให้เกษตรกรพึ่งพาปัจจัยการผลิตของตนเองไม่เน้นการซื้อหา เช่น การทำปุ๋ยคอกไว้ใช้เอง

มูลนิธิโรงพยาบาลเจ้าพระยาอภัยภูเบศร ได้ส่งเสริมการปลูกพืชแบบเกษตรอินทรีย์มาตั้งแต่ ปี พ.ศ. 2541 โดยมีเกษตรกรผู้ปลูกคือ กลุ่มสมุนไพรบ้านดงบัง จังหวัดปราจีนบุรี เป็นเกษตรกรกลุ่มแรกที่ร่วมกับมูลนิธิโรงพยาบาลเจ้าพระยาอภัยภูเบศรในการผลิตวัตถุดิบสมุนไพรเกษตรอินทรีย์ ซึ่งสมาชิกทุกคนจะต้องทำข้อตกลงเข้าร่วมโครงการสมุนไพรเกษตรอินทรีย์เป็นลายลักษณ์อักษร ยอมรับการปฏิบัติตามมาตรฐานเกษตรอินทรีย์ และยินยอมให้มีการตรวจพื้นที่ทำเกษตรทุกแปลงเพื่อให้

สามารถรับรองกระบวนการผลิตและการจัดการในการแปรรูปวัตถุดิบว่าเป็นไปตามมาตรฐานเกษตรอินทรีย์ คือ ไม่มีการใช้ปุ๋ยเคมีและสารเคมีในการป้องกันกำจัดศัตรูพืชและโรคพืช และมีระบบการผลิตที่มีความยั่งยืนและเป็นมิตรต่อสิ่งแวดล้อม ซึ่งกำหนดให้เกษตรกรต้องมีมาตรฐานในการป้องกันการปนเปื้อนของสารเคมี ตั้งแต่การทำแนวกันชนในบริเวณที่เสี่ยงต่อการปนเปื้อนทั้งทางน้ำและอากาศ การนำเข้าปัจจัยการผลิต การปลูก การดูแล และการเก็บเกี่ยว

มูลนิธิฯ ได้พัฒนาหลักเกณฑ์ที่ดีในการผลิตวัตถุดิบสมุนไพร โดยการฝึกอบรมและการจัดทำคู่มือแนะนำและข้อปฏิบัติตั้งแต่การปลูก การดูแล การเก็บเกี่ยว การปฏิบัติหลังการเก็บเกี่ยว ซึ่งกลุ่มได้ร่วมมือกันและดูแลให้สมาชิกปฏิบัติตาม เพื่อให้ได้วัตถุดิบที่มีคุณภาพในด้านสาระสำคัญที่เป็นตัวยา และมีความปลอดภัยจากการปนเปื้อนของเชื้อจุลินทรีย์ที่ก่อโรค

2.2 คณะแพทย์แผนไทยอภัยภูเบศร มหาวิทยาลัยบูรพา

มหาวิทยาลัยบูรพา ได้เล็งเห็นความสำคัญของงานด้านการแพทย์แผนไทยและเห็นว่าโรงพยาบาลเจ้าพระยาอภัยภูเบศร เป็นโรงพยาบาลหนึ่งที่มีฐานต่อภูมิปัญญาด้านการแพทย์แผนไทย การพัฒนาสมุนไพรมาอย่างต่อเนื่องยาวนาน ซึ่งต่อมาได้ถูกกำหนดให้เป็นยุทธศาสตร์กลุ่มจังหวัดปราจีนบุรีและได้รับการสนับสนุนจากผู้ว่าราชการจังหวัดปราจีนบุรีในการจัดสร้างอาคารสำหรับดำเนินการจัดการเรียนการสอนและฝึกอบรมด้านการแพทย์แผนไทย

ดังนั้นผู้บริหารทั้งในส่วนของมหาวิทยาลัยบูรพาและโรงพยาบาลเจ้าพระยาอภัยภูเบศรจึงได้ร่วมมือกันในการจัดตั้งวิทยาลัยการแพทย์แผนไทยอภัยภูเบศรขึ้น โดยสภามหาวิทยาลัยบูรพามีมติให้ความเห็นชอบอนุมัติจัดตั้งวิทยาลัยการแพทย์แผนไทยอภัยภูเบศร มหาวิทยาลัยบูรพา เมื่อวันที่ 16 มิถุนายน 2548 และได้ดำเนินการเปิดสอนหลักสูตรวิทยาศาสตร์บัณฑิต สาขาวิชาแพทย์แผน

ไทยประยุกต์ ให้นักศึกษารุ่นแรกในปีการศึกษา 2549 ต่อมาได้เปลี่ยนชื่อหลักสูตรเป็นหลักสูตรการแพทย์แผนไทยประยุกต์บัณฑิต

ทั้งนี้เพื่อให้มีศักยภาพในการส่งเสริมด้านวิชาการแพทย์แผนไทยประยุกต์ได้พัฒนารุดหน้าและสร้างความร่วมมือระดับประเทศ และในวันที่ 10 เมษายน 2551 สภามหาวิทยาลัยบูรพาได้ประกาศให้วิทยาลัยการแพทย์แผนไทยอภัยภูเบศร เป็นคณะแพทย์แผนไทยอภัยภูเบศร มีผลบังคับใช้ตั้งแต่วันที่ 1 พฤษภาคม 2551 เป็นต้นไป

การจัดการเรียนการสอนหลักสูตรการแพทย์แผนไทยประยุกต์บัณฑิต สาขาวิชาการแพทย์แผนไทยประยุกต์ ภายใต้การกำกับของคณะกรรมการมาตรฐานวิชาชีพแพทย์แผนไทยประยุกต์ มีการจัดการเรียนการสอนเป็นภาคการศึกษาปกติ ระบบทวิภาค โดยในหนึ่งปีการศึกษาจะแบ่งออกเป็น 2 ภาคการศึกษา คือ ภาคต้นและภาคปลาย นักศึกษาเรียนวิชาแพทย์แผนไทยทั้ง 4 สาย ได้แก่ เวชกรรมไทย เภสัชกรรมไทย หัตถเวชไทย และผดุงครรภ์อนามัย คุณสมบัติผู้สมัครต้องจบการศึกษามัธยมศึกษาตอนปลาย โปรแกรมวิทยาศาสตร์ คณิตศาสตร์ การเปิดรับสมัครมี 3 รูปแบบคือ 1. ระบบโควต้าจะจัดสรรตามจังหวัดในภาคตะวันออก จำนวน 12 จังหวัด โดยรับสมัครผ่านระบบอินเทอร์เน็ตของมหาวิทยาลัย 2. โครงการโควต้าเครือข่าย แพทย์แผนไทย โดยจะรับผู้ที่มีเครือข่ายเป็นแพทย์แผนไทยอยู่แล้วมาศึกษาเพื่อกลับไปสืบทอดความรู้ทางด้านวิชาการแพทย์แผนไทย และ 3. ระบบเอนทรานซ์ การเรียนใช้เวลา 4 ปี โดย 2 ปีแรก เรียนที่มหาวิทยาลัยฯ ที่บางแสน ส่วน 2 ปีหลังเรียนที่วิทยาลัยการแพทย์อภัยภูเบศร ปรานีบุรี เมื่อเรียนจบหลักสูตรแล้วดำเนินการสอบ ได้ใบรับรองการประกอบโรคศิลปะ สาขาการแพทย์แผนไทยประยุกต์ของกระทรวงสาธารณสุข

บัณฑิตที่ได้เป็นแพทย์แผนไทยประยุกต์ ถูกต้องตามเกณฑ์ สามารถตรวจร่างกาย ชักประวัติ วิเคราะห์ วินิจฉัยโรคและสั่งการรักษาได้ โดยมีวิธีการหลักๆ ได้แก่ การใช้ยาสมุนไพร การขับพิษ การนวดแผนไทย การอบ ประคบสมุนไพร การรักษาด้วยสมาธิบำบัด และการ

แพทย์ทางเลือกอื่นๆ นอกจากนี้ยังสามารถผลิตยาสมุนไพร ทำการวิจัยเพื่อการพัฒนาสมุนไพร และวิธีการรักษาใหม่ๆ โดยทำงานร่วมกับวิชาชีพทางการแพทย์อื่นๆ เช่น แพทย์แผนปัจจุบัน พยาบาล เภสัชกร นักเทคนิคการแพทย์ นักกายภาพบำบัด

ปัจจุบันสมุนไพรไทยได้บรรจุในบัญชียาหลักแห่งชาติ แล้วประมาณ 71 รายการ และมีอีกหลายชนิดที่อยู่ระหว่างทดลอง โดยไทยเป็นประเทศที่มียาสมุนไพร มากที่สุดในภูมิภาคอาเซียน มีการพัฒนารักษาโรค และผลิตภัณฑ์เพื่อความงามจำนวนมาก มีการส่งออกไปต่างประเทศ เช่น จีน ญี่ปุ่น ประเทศในตะวันออกกลาง เมื่อมีการเปิดประชาคมเศรษฐกิจอาเซียน ในปี พ.ศ.2558 ไทยก็จะขยายตลาดในอาเซียนได้มากขึ้น และสามารถเข้าไปศึกษาสมุนไพรที่น่าสนใจในประเทศอื่นในอาเซียน ได้ด้วย เช่น อินโดนีเซีย พม่า ลาว เวียดนาม

2.3 โรงพยาบาลหัวเฉียวแพทย์จีน

แพทย์แผนจีนเป็นศาสตร์การแพทย์ที่เห็นผลการรักษาได้อย่างรวดเร็ว มีผลข้างเคียงน้อย สามารถรักษาโรคได้อย่างกว้างขวาง ในราคาที่ไม่แพง และเป็นที่ยอมรับของคนทั่วไป ปัจจุบันจัดเป็นการแพทย์แบบองค์รวมในระบบสุขภาพของโลก หลักการและทฤษฎีรวมทั้งการรักษาแบบการแพทย์แผนจีนเป็นส่วนหนึ่งของอารยธรรมจีนและวัฒนธรรมจีน โดยได้ถูกบันทึกและพัฒนาสืบต่อมานานกว่า 5,000 ปี ช่วงเวลา 5 ทศวรรษ ที่ผ่านมา ระบบการจัดการศึกษาการแพทย์แผนจีนในมหาวิทยาลัยได้รับการพัฒนาอย่างรวดเร็ว และได้รับการยอมรับจากองค์การอนามัยโลก (WHO) และแพทย์จากทั่วโลก

ในปี พ.ศ.2545 มหาวิทยาลัยหัวเฉียวเฉลิมพระเกียรติ ได้ร่วมมือกับมหาวิทยาลัยการแพทย์แผนจีนเซี่ยงไฮ้ ซึ่งเป็นหนึ่งในมหาวิทยาลัยการแพทย์แผนจีนชั้นนำของสาธารณรัฐประชาชนจีน จัดทำข้อตกลงความร่วมมือเพื่อผลักดันการแพทย์แผนจีนเป็นการแพทย์ทางเลือกให้กับประชาชนชาวไทย โดยมหาวิทยาลัยหัวเฉียวเฉลิมพระเกียรติได้ก่อตั้งคณะการแพทย์แผนจีนขึ้นเป็น

แห่งแรกในประเทศไทย เพื่อเป็นสถานศึกษาและผลิตบัณฑิตที่มีความรู้ ความสามารถในการแพทย์แผนจีน

หลักสูตรการแพทย์แผนจีนเป็นหลักสูตร 6 ปี โดยบัณฑิตจะได้รับปริญญาของมหาวิทยาลัยหัวเฉียวเฉลิมพระเกียรติที่ลงนามร่วมกับมหาวิทยาลัยการแพทย์แผนจีนเซี่ยงไฮ้ ผู้สำเร็จการศึกษามีสิทธิสอบใบประกอบวิชาชีพแพทย์แผนจีนในประเทศไทย กระทรวงสาธารณสุขไทย

วิชาทางการแพทย์แผนจีนทั้งหมดจะสอนเป็นภาษาจีนกลาง สำหรับนักศึกษาที่ไม่มีพื้นฐานภาษาจีน มหาวิทยาลัยจะกำหนดให้นักศึกษาเรียนวิชาภาษาจีนกลางก่อน 1 ปีการศึกษา เพื่อสอบวัดระดับความรู้วิชาภาษาจีนให้ได้ระดับ 5 ก่อนเข้าเรียนวิชาทางการแพทย์แผนจีนควบคู่ไปกับวิทยาศาสตร์การแพทย์ปัจจุบัน โดยในปีสุดท้ายนักศึกษาจะต้องไปฝึกงานทางคลินิกที่โรงพยาบาลในสาธารณรัฐประชาชนจีนเป็นเวลา 6 เดือน ภายใต้การกำกับดูแลของมหาวิทยาลัยการแพทย์แผนจีนเซี่ยงไฮ้และกลับมาฝึกงานทางคลินิกในประเทศไทยที่คลินิกหัวเฉียวแพทย์จีน โรงพยาบาลหัวเฉียวอีก 6 เดือน

หลักสูตรการแพทย์แผนจีนบัณฑิต เปิดรับนักศึกษาที่จบการศึกษาระดับมัธยมศึกษาตอนปลายสายวิทยาศาสตร์-คณิตศาสตร์ รวมถึงนักศึกษาที่สำเร็จปริญญาตรีแล้ว เข้ามาศึกษาต่อในหลักสูตรนี้ ซึ่งมีความทันสมัยและตรงตาม“มาตรฐานการศึกษาการแพทย์แผนจีนระดับปริญญาตรี”ตามที่ประชุมสมัชชาพันธ์การแพทย์แผนจีนโลก (World Federation of Chinese Medicine Societies) ได้กำหนดไว้ ณ เมืองฉางซา มณฑลหูหนาน เมื่อเดือนพฤษภาคม 2552

แพทย์จีนทุกท่านมีคลินิกส่วนตัวหรือร้านขายยาจีนที่ได้ขึ้นทะเบียนอย่างถูกต้องตามกฎหมายของกระทรวงสาธารณสุข โดยเฉลี่ยแพทย์จีนมีประสบการณ์รักษามากกว่า 30 ปีขึ้นไป มีเทคนิคความสามารถเฉพาะบุคคลและมีเว็บไซต์“ศูนย์รวมคลินิกแพทย์” มีแผนกเฉพาะทาง แผนกยาจีนตรวจและรักษาด้วยยาจีน แผนก

ฝังเข็ม จัดกระดูกตามทฤษฎีแพทย์จีน แผนกอายุรกรรม แผนกสูตินรีเวชและลมนปรามรักษาโรค (ใช้ชี่กง)

2.4 ศูนย์ธรรมชาติบำบัดบาหลี

นพ.บรรจบ ชุมทสวัตติกุล กล่าวถึงร่างกายของเราประกอบด้วยส่วนของร่างกายที่เราสามารถจับต้องและมองเห็นได้อีกส่วนเป็นส่วนของจิตใจและการไหวเวียนของพลังงานต่างๆในส่วนนี้เราไม่อาจมองเห็นได้ การมีสุขภาพดีจำเป็นต้องบำรุงรักษาทั้ง 2 ส่วนคือทั้งร่างกายและจิตใจ หนึ่งในกระบวนการบำรุงรักษาที่สำคัญคือการทำความสะอาดที่เราเรียกว่า “ล้างพิษ”

การล้างพิษ เป็นวิธีการดูแลสุขภาพตามวิถีธรรมชาติได้เป็นอย่างดีโดยจะขจัดสารพิษต่างๆที่คั่งค้างในร่างกายของคนเราออกไป เพื่อให้มีสุขภาพและชีวิตที่สดใสขึ้น

โดยธรรมชาติแม้ร่างกายจะสามารถกำจัดสารพิษได้ แต่ผลจากที่ร่างกายต้องรับสารพิษทุกวันและปริมาณเพิ่มขึ้นเรื่อยๆขบวนการกำจัดสารพิษต้องทำงานหนักขึ้นจึงอาจทำให้ประสิทธิภาพในการขจัดสารพิษลดลง สารพิษมีเหลือตกค้างอยู่ในร่างกายและการที่คนเรามีอาการเหนื่อยง่าย อ่อนเพลีย ง่วงเหงาหาวนอนตลอดทั้งวัน ผิวพรรณหน้าตาไม่สดใส คลื่นเหียน อาเจียน มีน้ิรชชะ เบื่ออาหารมีแผลในปาก มีอาการของภูมิแพ้ต่างๆ หรือเป็นโรคร้ายต่างๆ ก็อาจมีสาเหตุจากร่างกายมีสารพิษอยู่มากนั่นเอง

การล้างพิษสามารถทำได้ 5 ทาง คือ 1. กินเพื่อล้างพิษ 2. อดเพื่อล้างพิษ 3. สอนลำไส้ล้างพิษ 4. ฝึกลมปรามเพื่อล้างพิษ 5. ฝึกสมาธิเพื่อล้างพิษ

ศูนย์ธรรมชาติบำบัดบาหลีนอกจากมีบริการล้างพิษ 5 วิธีดังกล่าวแล้ว ยังมีบริการฝังเข็ม การสั่งจิตใต้สำนึก วารีบำบัด การอบสมุนไพรหรืออบขาวนา อบแสงตะวันและวิตามินบำบัด

ปัจจุบันเราเชื่อว่าอาหารเป็นปัจจัยสำคัญที่สุดที่จะทำให้หายจากโรคมะเร็ง โดยประการสำคัญอาหารที่ใช้ต้องเป็นอาหารจากธรรมชาติ ปลอดสารพิษประกอบด้วย ข้าวกล้อง ผักสด ผลไม้ เป็นหลัก

3. ศูนย์เตรียมความพร้อมป้องกันภัยพิบัติแห่งเอเชีย (ADPC)

ปัจจุบันภัยอันเกิดจากการเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศของโลกได้ส่งผลกระทบต่อประเทศไทยทั้งในด้านเศรษฐกิจและสังคมเช่นเดียวกับที่เกิดขึ้นในส่วนอื่นของโลก รวมถึงสาธารณภัยในรูปแบบอื่น ๆ ที่จะเกิดขึ้นด้วย

ADPC เป็นองค์การระดับภูมิภาคที่เป็นอิสระไม่แสวงหาผลกำไร มีสถานะเป็นองค์การระหว่างประเทศ ประเทศผู้ก่อตั้งมี 8 ประเทศ คือไทย กัมพูชา สาธารณรัฐประชาชนจีน ปากีสถาน บังคลาเทศ เนปาล ศรีลังกา และฟิลิปปินส์ ในปี พ.ศ.2556-2557 มีประเทศอินเดีย เมียนมาร์ ภูฏาน และมองโกเลีย เข้าร่วมด้วย โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อลดผลกระทบจากภัยพิบัติที่มีต่อชุมชนและประเทศในเอเชียแปซิฟิก มีการจัดการ การจัดสรรเจ้าหน้าที่และการดำเนินการที่ไม่เกี่ยวข้องกับการเมือง เน้นด้านวิทยาศาสตร์ การศึกษา การพัฒนาและมนุษยธรรม โดยจะดำเนินการตามวัตถุประสงค์เพื่อประโยชน์สูงสุดต่อสังคม โดยคำนึงถึงทัศนคติซึ่งมีความแตกต่างทางวัฒนธรรมจากการศึกษาดูงานทำให้เข้าใจและสามารถรับมือกับภัยพิบัติได้ทันเวลา

1. ภัยพิบัติและระบบการแจ้งเตือนภัย

1.1 ภัยพิบัติคืออะไร ประเภท และผลกระทบ

จากภัยพิบัติที่มีต่อชุมชน

1.2 แผนที่เสี่ยงภัยชุมชน

1.3 ระบบการเฝ้าระวังและแจ้งเตือนภัยล่วงหน้า

2. การเตรียมความพร้อมรับภัยน้ำท่วม

2.1 สาเหตุและผลกระทบจากน้ำท่วม

2.2 การเตรียมความพร้อมในช่วงก่อน ระหว่าง

และหลังการเกิดน้ำท่วม

3. กระบวนการปลูกจิตสำนึกเพื่อเตรียมพร้อมรับภัยน้ำท่วม

3.1 ความหมายและกระบวนการปลูกจิตสำนึก

3.2 การพัฒนาสื่อกิจกรรมปลูกจิตสำนึก

4. การสร้างเครือข่ายและการจัดทำแผนกิจกรรม

ปลูกสำนึกเพื่อเตรียมพร้อมรับภัยน้ำท่วม

4.1 การจัดทำแผนกิจกรรมปลูกจิตสำนึกเพื่อเตรียมพร้อมรับภัยน้ำท่วมในระดับชุมชน

สรุป การศึกษาดูงาน 3 วัน สถานที่ศึกษาดูงาน 8 แห่ง นักศึกษาหลักสูตรสาธารณสุขศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาภาวะผู้นำและนวัตกรรมการจัดการสุขภาพ ควรพัฒนาตนเองให้มีความสามารถใน 4 มิติ ประกอบด้วย 1. มิติของภาวะผู้นำ ทัศนคติที่มีต่อชุมชนและสังคม 2. มิติความดี ความเก่ง และการสร้างความร่วมมือกับเครือข่ายทุกภาคส่วน 3. มิติด้านนวัตกรรมและการใช้ภูมิปัญญาพื้นบ้าน และ 4. มิติด้านการบริหารและความต่อเนื่องอย่างยั่งยืน

วิจารณ์ การศึกษาดูงานในครั้งนี้ดำเนินไปได้ด้วยความเรียบร้อยและได้รับความร่วมมือเป็นอย่างดี ทั้งในด้านสถานที่การศึกษาดูงาน บุคลากร ยานพาหนะ ที่พัก และอาหาร เนื่องด้วยความรู้จัก ความสนิทสนม คำนึง และการเคยร่วมงานกันมาก่อนของประธานหลักสูตร คณบดีบัณฑิตวิทยาลัย และหัวหน้านักศึกษาทำให้นักศึกษาและคณาจารย์ผู้ร่วมเดินทางทุกท่านได้มีโอกาสฟังการบรรยาย ศึกษาดูงานตามบริบทที่เป็นจริงอย่างเป็นรูปธรรมและมีโอกาสซักถามได้อย่างเต็มที่ นอกจากนั้นยังทำให้นักศึกษาและคณาจารย์ผู้ร่วมเดินทางได้รู้จัก สนทนาสนม มีปฏิสัมพันธ์อันดีต่อกัน อันจะเป็นประโยชน์ในการให้ความร่วมมือประสานงาน สร้างเครือข่าย แลกเปลี่ยนองค์ความรู้ สร้างนวัตกรรมการจัดการสุขภาพ เก่ง ดี มีภาวะผู้นำอย่างต่อเนื่องและยั่งยืนต่อไป

ข้อเสนอแนะ

1. ควรจัดให้นักศึกษารุ่นต่อไปได้มีโอกาสไปศึกษาดูงานนอกสถานที่เช่นนี้อีก

2. นักศึกษาปริญญาตรี ปริญญาโทหรือปริญญาเอก สาขาอื่นในวิทยาลัยบัณฑิตเอเชียก็สามารถไปศึกษาดูงานได้ เพราะสุขภาพทางกายและจิต เศรษฐกิจ สังคมเป็นเรื่องของทุกคนเพื่อสามารถนำมาประยุกต์ใช้กับตนเอง ครอบครัวและสังคม

กิตติกรรมประกาศ

ขอขอบคุณ

1. ประชาชนชาวบ้านพ่อค้าเคื่อง ภาษี พร้อมบุตรหลาน และครูบาสุทธินันท์ ปรัชญพฤทธิ
2. ผู้อำนวยการโรงพยาบาลเจ้าพระยาอภัยภูเบศร และบุคลากรทุกท่านรวมถึงผู้นำกลุ่มสมุนไพรร บ้านดงบัง
3. คณะบดีคณะแพทยแผนไทยอภัยภูเบศร มหาวิทยาลัยบูรพาและผู้ร่วมงาน
4. ผู้อำนวยการและบุคลากรโรงพยาบาลหัวเฉียวแพทย์จีน
5. นายแพทย์บรรจบ ชุณหสวัตติกุล ผู้อำนวยการศูนย์ธรรมชาติบำบัดปลืวีและผู้ร่วมงาน
6. บุคลากรศูนย์เตรียมความพร้อมป้องกันภัยพิบัติแห่งเอเชียทุกท่านและ
7. ผู้อำนวยการความสะดวกในด้านที่พัก อาหาร และพนักงานขับรถและผู้บริการทุกท่าน

เอกสารอ้างอิง

1. ประเวศ วะสี (2546) ยุทธศาสตร์ทางปัญญา เพื่ออนาคตของประเทศไทย กรุงเทพฯ: มูลนิธิสื่อสร้างสรรค์ 1-55
2. สำนักงานกองทุนเพื่อสังคม (2545) พลังรากหญ้าพลังแผ่นดิน 1-226
3. อำพน จินดาวัฒนะ (2551) การสร้างนโยบายสาธารณะเพื่อสุขภาพแบบมีส่วนร่วม มิติใหม่การสร้างเสริมสุขภาพ นนทบุรี: ปิยอนด์พับลิชชิ่ง จำกัด 1-34
4. Asian Disaster Preparedness Center Vol.20 (2013) Recovering from disaster : mental health and psychosocial support gets people back to everyday life, Asian Disaster Management News pp.1-25